

CITATION

Çatalbaş, Resul. "Lambeth Conferences: discussion points and dialogue", *Journal of Faculty of Theology of Bozok University*. 4,4 (2013/4), pp. 23-47.

Lambeth Konferansları: Tartışma Konuları Ve Diyalog

Resul ÇATALBAŞ

Yrd. Doç. Dr., Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

Lambeth Konferansları Anglikan kiliselerini bir arada tutan önemli bir kuruldur. Konferanslara Canterbury Başpiskoposu başkanlık etmekte ve dünya üzerindeki Anglikan kiliselerinden temsilciler katılmaktadır. Kilisenin karşılaştığı önemli sorunlar konferansta tartışılmaktadır. Dini, siyasi ve ekonomik birçok konuda kilisenin tavrı burada şekillenmektedir. Konferanslarda diğer kiliseler ve dinlerle diyalog konusuna geniş yer ayrılmıştır. Burada diyalog ile ilgili önemli kararlar alınarak Anglikan kiliselerinin mensuplarına tavsiye edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anglikan Kilisesi, İngiltere Kilisesi, Lambeth Konferansı, Diyalog, PECUSA.

yapının kurulmasını gerektirmiştir. Bundan sonra Canterbury Başpiskoposu'nun önderliğinde Anglikan Komünyonu⁰¹ oluşturulmuştur.

Lambeth Konferansı Kilise'nin karşılaştığı problemlerin Komünyonun temsilcileri tarafından tartışılıp karara bağlandığı ve genellikle 10 yılda bir yapılan toplantılardır.⁰² Konferanslarda, Anglikan Kilisesi'nin iç işleri, kiliselerin uymaları gereken kurallar, diğer kiliseler ve dinlerle diyalog gibi konuların yanı sıra sosyal,

01. Anglikan Komünyonu: Anglikan Kilisesi inancına mensup kiliselerin oluşturduğu birliğe verilen genel ad bkz. Colin Podmore, *Aspects of Anglican Identity*, (London: ChurchHouse Publishing, 2005), s. 26; Mark Chapman, *Anglicanism A Very Short Introduction* (New York: Oxford University Press, 2006), ss. 4-5.

02. Bkz. Head, F. W., "Church of England", *The Encyclopedia of Religion and Ethics*, Ed. James Hastings-John A. Selbie, Part 6, (Montana: Kessinger Publishing, 2003), s. 654; Colin Buchanan, *The A to Z of Anglicanism* (Maryland: The Scarecrow Press, 2009), s. 263.

KAYNAKÇA

Çatalbaş, Resul. "Lambeth Konferansları: Tartışma Konuları ve Diyalog" *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4,4 (2013/4), ss. 23-47.

Anglikan Kilisesi, İngiltere'nin milli kilisesidir. Günümüzde dünya üzerinde 160'dan fazla ülkede faaliyet gösteren Kilise, İngiltere'nin kolonilerinde daha sonra da sömürgecilik faaliyetleri ile dünyanın değişik yerlerine yayılmıştır. Bu yayılma ile beraber yeni kiliselerin uygulamalarında farklılıklar gözlenmeye başlamıştır.

Özellikle Kanada ve Amerika'da kilise hızla büyümüş, kilisede görev yapan kişilerin atanması, kilise mensuplarının Anglikan Kilisesi'nin başı kabul edilen İngiliz Kralı'na (veya Kraliçesi'ne) bağlılıkları gibi konularda yaşanan anlaşmazlıklar, merkezi bir

politik ve güncel konularda kilisesinin tavrı belirlenmektedir. Bu çerçevede dünya üzerinde yaşayan yaklaşık 80 milyon Anglikan Kilisesi mensubunun dinî inanç, düşünce ve davranış yöntemleri Lambeth Konferansları'nda ele alınmaktadır.⁰¹

Canterbury Başpiskoposu'nun başkanlığında Lambeth Konferansları düzenlenmektedir. Genellikle her konferansa yeni bir başpiskopos başkanlık etmiştir. Bu konudaki istisnalar 1908 ile 1920 konferanslarına başkanlık eden Randall T. Davidson ve 1948 ile 1958 başpiskoposu Geoffrey Fisher'dir. Anglikan Komünyonu'na bağlı İngiltere merkezli 38 ve bölgesi olmayan 6 ulusal kilise olmak üzere 44 piskoposluk bölgesinden davet edilen temsilciler bu toplantılara katılmaktadır.⁰² Piskoposlar da hayatlarında ancak birkaç konferansa katılabilmektedir. İlk konferans 1867'de son konferans ise 2008'de olmak üzere günümüze kadar toplam 14 konferans düzenlenmiştir.

Tavsiye nitelikli konferans kararların bir kısmı kamuoyuna duyurulurken bir kısmı ise duyurulmamaktadır. Konferanslara İngiliz hükümet temsilcilerinin yanı sıra uluslar arası yetkililer de katılabilmektedir. Örneğin 1998 yılındaki konferansa bazı büyükelçiler, politikacılar, Uluslararası Kalkınma Bankası, IMF ve Dünya Bankası'ndan yetkililer katılarak birçok konuda görüşlerini belirtmişlerdir. Dönemin İngiliz Başbakanı Tony Blair ise "Modern Hayatta Dinin Rolü" konulu bir konuş-

01. Resul Çatalbaş, "Anglikan Kilisesi ve Günümüz İngiltere'sinde Yeri." (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2011), s. 143.
02. Çatalbaş, "Anglikan Kilisesi", ss. 52-53.

ma yaparak anlaşmazlıkların çözüm adresi olarak dini göstermiştir.⁰³

Makalenin konusu Lambeth konferansları ve bu konferansta diyalog ile ilgili alınan kararlardır. Konferans kararlarının incelenmesiyle Anglikan Kilisesi'nin diğer kiliseler ve dinlerle diyalog konusundaki tavrını görmek mümkün olacaktır. Ayrıca Lambeth Konferansı'nın önemi, bu toplantılarda tartışılan konular ve Anglikan Kilisesi'ni meşgul eden temel sorunlar da ortaya çıkmış olacaktır.

1-Lambeth Konferansları ve Genel Tartışma Konuları

Lambeth konferanslardan ilki Anglikan Kilisesi içindeki akımlar sebebiyle⁰⁴ Kanada piskoposlarının isteği ve Canterbury Başpiskoposu Charles Thomas Longley'in daveti ile 1867 yılında toplanmıştır.⁰⁵ İngiltere'den 6 üst düzey piskoposun karşı çıktığı görüşme için 144 piskoposa davet mektubu gönderilmiş, ancak konferansa İngiltere'den 18, İrlanda'dan 5, İskoçya'dan 6, ABD'den 19 ve kolonilerden 28 piskopos olmak üzere toplam 76 piskopos katılmıştır. Bu toplantıda oluşan olumlu hava sebebiyle benzer toplantılar yapılmaya başlanmıştır.⁰⁶ Konferansta 13 karar alın-

03. Bk. George Carey, *Know the Truth: A Memoir* (London: HarperCollins Publishers, 2004), ss. 322-323.

04. Chapman, *Anglicanism*, s. 114.

05. Massey H. Shepherd-Dale B. Martin, "Anglicanism", *Encyclopedia of Religion*, Vol:1, Second Edition, Ed. Lindsay Jones, (New York: Thomson Gale, 2005), s. 352; Stephen Neill, *Anglicanism* (London: Penguin Books, 1958), s. 360; Buchanan, *The A to Z of Anglicanism*, s. 262.

06. Bkz. Neill, *Anglicanism*, ss. 361-362; Carey, *Know the Truth*, ss. 314-315; *The Study of Anglicanism* (Revised), Ed. Stephen Sykes-

mıştır. Kararlarda dünya üzerinde hızla yayılan Anglikan kiliselerinin inanç birliğinin sağlanması, kilisede görev yapan papazların yaşadıkları anlaşmazlıkları seküler mahkemede aramalarının doğru olmadığı ve piskoposların Canterbury Başpiskoposu'nun onayıyla atanması gerektiği vurgulanmıştır. Bununla beraber dini doktrinlerin alternatifsiz kabul edilmesi, kolonilerdeki kiliselere doktrinlerin öğretilmesi ve misyonerlerin özel bir komite tarafından atanması gerektiği kararlaştırılmıştır.⁰¹ Bu ilk konferansta Anglikan kiliselerinin birliğinin devamını sağlayacak önemli adımlar atıldığı söylenilebilir.

İkinci konferans 1878 yılında yapılmıştır. Archibald Campbell Tait önderliğinde 100 piskoposun katılımıyla gerçekleşen bu konferans sonucunda, 12 karar alınmıştır.⁰² Bu maddelerden 9'u Anglikan kiliselerinin uygulamaları, kilise organizasyonu, ortak çalışma, bilgilerin paylaşımı, *Ortak Dua Kitabı*'nın kullanımı, dua ve kilise mahkemeleri ile ilgiliyken, 2'si misyonerlik faaliyetlerinde yaşananlar ve 1'i de Chaplin'ler ile ilgilidir.⁰³ Bu konferansta Anglikan Komünyonu'nun birliğine zarar verecek uygulamaların sonlandırılması hedeflenmiştir.

Üçüncü Konferans 1888 yılında Edward White Benson önderliğinde 145 piskoposun katılımıyla gerçekleşmiştir.⁰⁴ Konferansta; vaftiz ve evharistiya

John Booty-Jonathan Knight, (London: Fortress Press, 1998), s. 502.

01. Bk. Resolutions Archive from 1867, Anglican Communion Office, 2005.

02. Bkz. Neill, *Anglicanism*, s. 364.

03. Bk. Resolutions Archive from 1878, Anglican Communion Office, 2005.

04. Neill, *Anglicanism*, s. 365.

sakramentleri, zina dışında boşanmaya izin vermeme, çok eşli olanların kiliseye kabul şartları, Pazar gününün önemi, sosyalizm, göçmenlik, kutsal kitabın kurtuluş için her şeyi içerdiği, kabul edilen inanç açıklamaları, yeni kurulan kiliselerin 39 maddelik din kanununu kabul etmeleri ve bazı kiliselerle ilişkileri içeren 19 karar alınmıştır.⁰⁵

Dördüncü konferans 1897 yılında Frederick Temple başkanlığında 194 piskoposun katılımıyla yapılmıştır.⁰⁶ Lambeth konferansının gerekliliği, Müslümanlar arasında misyonerlik, yerel kiliselerin güçlendirilmesi, misyonerlik faaliyetleri, diğer kiliselerle ilişkiler, uluslar arası tahkim, endüstriyel ilişkiler, ortak dua kitabının kullanımı, bebek vaftizi, kolonilerde kilise okullarının kurulması ve adalet gibi birçok konuda 62 karar alınmıştır.⁰⁷

Lambeth konferansları XX. yüzyılda daha kapsamlı bir yapıya kavuşmuştur. Bu dönemdeki konferanslar; 1908, 1920, 1930, 1948, 1958, 1968, 1978, 1988 ve 1998 yılında yapılmıştır.⁰⁸ Söz konusu konferanslarda toplam 768 karar alınmıştır. Karar maddelerinin 103'ü sosyal, 121'i siyasi, 35'i evlilik, 30'u uluslar arası ilişkiler, 19'u ekonomi po-

05. Bk. Resolutions Archive from 1888, Anglican Communion Office, 2005; Bruce Kaye, *An Introduction to World Anglicanism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), s. 93.

06. Neill, *Anglicanism*, s. 365.

07. Kaye, bu yüzyılda yapılan 4 konferansta 3'ü sosyal, 6'sı siyasi ve 98'si kilise ile ilgili olmak üzere 107 karar alındığını söylemektedir. Bkz. Kaye, *An Introduction to World Anglicanism*, s. 93, Ancak bu yüzyılda 106 tane konferans kararı alınmıştır. Bk. Resolutions Archive from 1897, Anglican Communion Office, 2005.

08. Neill, *Anglicanism*, ss. 365–367.

litikaları, 17'si Birleşmiş Milletler, 17'si silah ticareti, 16'sı ahlak, 15'i insan hakları, 12'si aile planlaması ve doğum kontrolü, 5'i alkolizm, 5'i çok eşlilik, 4'ü kürtaj, 3'ü zina, 3'ü komünizm ve 2'si ırk ayrımı hakkındadır. 1998 yılından itibaren ise bazı ülkelerin politik ve siyasi problemleri ile ilgili kararlar alınmıştır.⁰¹

Beşinci konferans Randall T. Davidson başkanlığında 1908 yılında 242 piskoposun katılımıyla düzenlenmiştir.⁰² Din adamı yetiştirme, çocukların eğitimi, din eğitimi, Pazar okulu eğitimi, kilise okullarının komünyonun tüm bölgelerinde kurulması, öğretmenlerin manevi hayatlarına dikkat etmesi, öğrencilerin manevi hayata teşvik edilmesi, yerel din adamlarının eğitilmesi, komünyonun kiliseleri arasında işbirliğinin sağlanması, ortak dua kitabının kullanımı ve ibadetlerin uygulanışında dikkat edilecek kurallar ile ilgilidir. Ayrıca evlilik, boşanma, demokratik hareketler, Hristiyanlığın toplumsal ilkelere, işçi hakları, afyonun tıbbi ihtiyaçlar haricinde ticaretine sınırlandırma getirilmesi, barış, Pazar gününün ibadet için tatil olması ve merkezi danışma komünyonunun yapısı hakkında kararlar alınmıştır. Diğer Hristiyan kiliseler ile komünyonun üyeleri arasındaki ilişkiler görüşülmüş ve toplamda 78 tavsiye kararı yayınlanmıştır.⁰³ Altıncı konferans Randall T. Davidson başkanlığında 252 piskoposun katılımıyla 1920'de gerçekleşmiştir.⁰⁴ Bu konferansta alınan

kararlar, tüm Hristiyanları içeren bir mesaja sahiptir.

Çünkü I. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi tüm insanlığı ve özellikle Hristiyanlığı etkilemiştir. Söz konusu konferansta 80 maddelik tavsiye raporu hazırlanmış ve Hristiyan birliğine vurgu yapılmıştır.⁰⁵ Bu maddelerden 8'i Hristiyanlık ve uluslar arası ilişkiler, 23'ü Hristiyan birliği, 11'i misyonerlikte yaşanan problemler, 9'u kilise ve çalışma hayatında kadının yeri, 11'i "ruhçuluk, teosofi ve Hristiyanlık bilimi" başlığı altında bilimin gerekliliği ve bilimin Hristiyanlığın öğretilerine getirdiği eleştirilere verilen cevaplar, 7'si evliliğin önemi ve evliliği tehdit eden cinsel ahlak sorunları, 8'i içki yasağı, iş ahlakı ve işçi hakları ile ilgili "sosyal ve endüstriyel sorular", 2'si Anglikan Danışma Konseyi (Anglican Consultative Council (ACC) ve 1'i de yetki alanlarının gelişmesi ile ilgilidir.⁰⁶ Konferansta savaşın yaralarının sarılması, barışın temini, uluslar arası hukukun normları ve milletler cemiyetinin görevleri üzerinde durulmuştur.

Yedinci konferans Cosmo Gordon Lang başkanlığında 308 piskoposun katılımıyla 1930 yılında yapılmıştır.⁰⁷ 75 maddelik tavsiye raporu hazırlanmıştır. Bu maddelerden 8'i Tanrı inancı ile ilgilidir. 22 maddesi "Hristiyan iletişiminde akıl ve hayat" başlığı altında ırk, evlilik ve barış konuları, 17'si kiliselerin birliği için yapılması gerekenler, 13'ü

01. Kaye, *An Introduction to World Anglicanism*, s.93.

02. Neill, *Anglicanism*, s. 365.

03. Resolutions Archive from 1908, Anglican Communion Office, 2005.

04. Neill, *Anglicanism*, s. 365.

05. Bkz. Kaye, *An Introduction to World Anglicanism*, ss.94–95; Chapman, *Anglicanism*, s. 128.

06. Bkz. Resolutions Archive from 1920, Anglican Communion Office, 2005.

07. Neill, *Anglicanism*, s. 365.

Anglikan Komünyonu'nun birliğinin güçlenmesi için çalışma gerekliliği,⁰¹ 14'ü kilise idaresi ve 1'i gençlik sorunları ile ilgilidir. Ayrıca konferansta savaş reddedilmiş, kadınların kilisede görev alması konusuna değinilmiş, kilisede ırk ayrımına karşı çıkılmış, isteyerek düşük yapmak iğrenç olarak nitelendirilmiş ve doğum kontrolüne kısmen izin verilmiştir.⁰² İran kilisesinin misyonerlik faaliyetleri takdir ile karşılırken, birlik için atılan adımlara sempati duyulduğu belirtilmiştir.⁰³ Anglikan kilisesinin kurallarını taşıyan özel bölgelerde birlikteliğin hedeflenmesi gerektiği vurgulanmıştır.⁰⁴ Konferansta Hristiyanların birliği konusu üzerinde önemle durulmuştur.

Sekizinci konferans, 1940 yılında yapılması gerekiyorken, II. Dünya Savaşı sebebiyle 1948 yılında yapılmıştır.⁰⁵ Geoffrey Fisher başkanlığında 326 piskoposun katıldığı bu toplantı geniş muhtevalıdır. 118 maddelik tavsiye kararı alınmıştır. Bu maddelerden 5'i kilise doktrini ve insanlık ile ilgili, 44 maddesi "Kilise ve Modern Dünya" başlığı altında insan hakları, savaş, Filistin, modernizm, komünizm, eğitim ve Hristiyan hayatı gibi birçok konuda kararlar içermektedir. Ayrıca diğer Hristiyan kiliseler ile birlik konusu üzerinde önemle durulmuş ve bu konuda 28 karar alınmıştır.

Anglikan Komünyonu ile ilgili mad-

01. Resolution 47 "The Unity of the Church - Unity Among Anglicans", Lambeth Conference 1930.
 02. Bk. Resolutions Archive from 1930, Anglican Communion Office, 2005.
 03. Resolution 41 "The Unity of the Church - The Church in Persia", Lambeth Conference 1930.
 04. Resolution 42 "The Unity of the Church - Special Areas", Lambeth Conference 1930.
 05. Chapman, *Anglicanism*, s. 130.

delerde; ortak dua kitabının kullanımı, kilise bölgeleri, askere alma, danışma konseyi, eğitim, Japon kilisesinin konumu ve kongre gibi farklı konularda olmak üzere 14 karar alınmıştır. Kilisenin evlilik ile ilgili disiplini hakkında 8, vaf-tiz ve evharistiya sakramentleri ile ilgili 14 ve Çin kilise kanunu ile ilgili 4 karar alınmıştır. Anglikan ve eski Katolik kiliseler arasında birlik kabul edilirken, Irk ayrımı reddedildi.⁰⁶ İran'ın ülkedeki kiliseleri anlayışla karşıladığı belirtilmiş, buradaki kiliselerin birleşmesi istenmiştir.⁰⁷ Amerikan Episkopal⁰⁸ Kilisesi (Protestant Episcopal Church in the United States of America (PECUSA) ile tam bir uyum içerisinde çalışma kararı alınmıştır.⁰⁹ Böylelikle merkezi İngiltere ile Amerika'daki kiliselerin bölünmesi engellenmiştir.

Dokuzuncu konferans Geoffrey Fisher başkanlığında 310 piskoposun katılımıyla gerçekleşmiştir. 1958 yılındaki bu konferansta "İncil" maddesi altında 12, "bir ve evrensel kilise" maddesi altında 45,¹⁰ "Anglikan Komünyonu'nun misyoner başvurusu" maddesi altında 15, "ortak dua kitabı" başlığı altında

06. Bk. Kaye, *An Introduction to World Anglicanism*, s. 96; Resolutions Archive from 1948, Anglican Communion Office, 2005.
 07. Resolution 64 "The Unity of the Church - Iran", Lambeth Conference 1948.
 08. Episkopal: Piskoposluk ile yönetilen kilise anlamında kullanılan bir tabirdir. Fakat Anglikan Komünyonu içerisindeki episkopal tabiri İngiliz Kralı'na bağlılık yemini etmeyen kiliseler için kullanılmaktadır. Bkz. Podmore, *Aspects of Anglican Identity*, ss. 27-28.
 09. Resolution 59 "The Unity of the Church - Faith and Order Statement", Lambeth Conference 1948.
 10. Bk. Resolutions 13-57 "Church Unity and the Church Universal", Lambeth Conference 1958.

8, “kilise idaresi ve işgücü” maddesi altında 19, “milletler arasında ihtilaf- ların uzlaşması” maddesi altında 12 ve “çağdaş toplumda aile” maddesi altında 20 olmak üzere 131 tavsiye kararı alınmıştır. İncil, insan ile Tanrı arasındaki ilişkide anahtar görev üstlenir ve modern dünya ile derinden alakalıdır. İsa-Mesih, Tanrı'nın insan için son sö- züdür ve onun ışığında, bilimsel veri- ler çerçevesinde, Kutsal kitap yeniden keşfedilmelidir. İncil, üniversitelerde ve okullarda yeni nesle derinlemesine öğ- retilmelidir.⁰¹

Kilisenin her üyesi misyonun gere- ğini yerine getirerek İsa-Mesih'in me- sajını tüm insanlığa sunmalıdır.⁰² Ki- liselerin birliği için atılan adımlardan birisi de ortak dua kitabında revizyon yapılması olmuştur. Bu faaliyet olum- lu karşılanmıştır.⁰³ Kilisenin artan iş gücü üzerinde durularak kilisede, kilise okullarında ve misyoner faaliyetlerde ihtiyaç olan personelin karşılanması konusu görüşülmüştür.⁰⁴ Hristiyan bir- liğinin sağlanması için atılacak adımlar ve Anglikan Komünyonu üyelerinin bu birlik için dikkat etmesi gereken kural- lar üzerinde durulmuştur.⁰⁵ Söz konusu konferansta nükleer silah kullanılma- sının engellenmesi gerektiği ifade edil-

miştir.⁰⁶ Konferansta çağdaş toplumda ailenin önemi üzerinde durulmuş, evli- lik, ailenin devamı, aile planlaması, do- ğum kontrolü, boşanma, çok eşlilik, evli çiftlerin ihtiyaçları, aile hayatı üzerinde endüstriyel baskılar, mülteciler, sağlık ve sosyal çalışanlar ile iş birliği yapıla- rak aile hayatının refahının sağlanması gibi birçok konuda kararlar alınmıştır.⁰⁷

1968 yılındaki onuncu Lambeth Konferansı, Lambeth Sarayı'nda ger- çekleşmeyen ilk konferanstır. Çünkü konferansa davet edilen piskopos sayı- sının artmasının yanı sıra piskoposların eşleri ve ilk defa diğer kiliselerden de gözlemciler davet edilmiştir. Michael Ramsey başkanlığında 462 piskoposun katılımıyla gerçekleşmiştir. 69 madde- lik karar metninde; yaşayan Tanrı inan- cı, dînî cemaatler, çağdaş dua inancı, savaş, dünya barışı, çevre, Hristiyanlık ve diğer inanışlar, dînî diyalog, sosyal ve politik değişimler, gelişmiş ülkeler, koruyucu aile ve evlilik gibi farklı ko- nular görüşülmüştür.⁰⁸ Ayrıca kilise idaresi başlığı altında 20 maddede laik sınıf, gençlerin ve insanlığın refahı, kili- se görevlileri, kadınların kilisede görev alması ve kilise hayatı ile ilgili kararlar alınmıştır.⁰⁹ Anglikan Komünyonu'nun rolü başlığı altında 10 maddede Ang- likan kilisesinin Avrupa'da, Roma'da, Cenevre'de ve Latin Amerika'da varlığı üzerinde durulmuştur. Anglikan da- nişma konseyinin işlevleri, Roma'daki

01.Bk. Resolutions 1-12 “The Bible”, Lambeth Conference 1958.

02.Resolution 58 “Progress in the Anglican Communion Missionary Appeal”, Lambeth Conference 1958.

03.Bkz. Resolutions 73-75 “The Book of Common Prayer-Prayer Book Revision”, Lambeth Conference 1958.

04.Bkz. Resolutions 81-99 “Ministries and Manpower”, Lambeth Conference 1958.

05.Bk. Resolutions 100-111 “The Reconciling of Conflicts Between and Within Nations”, Lambeth Conference 1958.

06.Bk.Kaye,*AnIntroductiontoWorldAnglicanism*, s.96.

07.Bk. Resolutions Archive from 1958, Anglican Communion Office, 2005.

08.Bk. Resolutions 1-23, Lambeth Conference 1968.

09.Bk. Resolutions 24-43 “The Ministry”, Lambeth Conference 1968.

Anglikan merkezinin desteklenmesi, kilise binaları ve kilisenin bütçesi için yapılması gerekenler görüşülmüştür.⁰¹ Konferans'ın en önemli maddeleri Roma Katolik, Ortodoks, Metodist ve Anglikan olmayan diğer kiliseler ile ilişkileri düzenleyen kararları olmuştur.⁰² Bu konuda önemli kararlar alınmıştır.⁰³ Bu konferansta Hristiyan birliği konusu daha da önem kazanmıştır. Bunun asıl sebebinin II. Vatikan Konsili olduğu söylenilebilir. Roma Katolik Kilisesi'nin konsil sonrası diğer kiliselere karşı aldığı tavır, Lambeth konferansı kararlarına da tesir etmiştir.

On birinci konferans Donald Cogan başkanlığında 440 piskoposun katılımıyla 1978 yılında yapılmıştır. Daha spesifik konulara eğilmeye başlayan konferansta 37 karar alınmıştır. Özellikle 1974 yılında OPEC'in petrol fiyatlarına yapmış olduğu zam, ABD'nin Vietnam'a girmesi ve Uganda'da yaşanan terör bu konferansın kararlarını etkilemiştir.⁰⁴ Konferans'ta; "Değişen dünya şartları" başlığı altında İnsanlığın iyiliği ve refahı için dünya liderlerinin ve hükümetlerin yapması gerekenler belirtilmiştir. Şehirleşme ve ekonomik gelişmeler ile zengin ve fakir

arasındaki gelir uçurumunun arttığı belirtilmiş, bunun önüne geçecek adımların atılması istenmiştir. Silahlanma için yapılan harcamalar sağlık ve eğitim harcamalarını geçmiştir. Silah üretimi ve ticareti sınırlandırılmalı, silahsızlanmaya teşvik yapılmalıdır. Dünyanın kaynakları sınırlıdır. Bu sebeple hassas ekolojik denge korunmalıdır. Alternatif enerji kaynaklarına yönelmeli, atıkların geri dönüşümü sağlanmalı ve hammadde için uygun fiyat belirlenmelidir. Böylelikle Tanrı'nın koyduğu doğal düzen korunacaktır.

Uluslar arası anlaşmazlıklar için barışçıl çözümler bulunmalıdır. "İnsan hakları" başlığı altında insan onurunun korunması, çalışma hakkı, ibadet özgürlüğü ve eğitim hakkının verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İnsani değerlerin korunması için İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine uyulmalı, cinsiyet, inanç ve ırk ayrımı yapılmamalıdır. Ekonomik gelişmeler karşısında azınlık kültür gruplarının tavrına da hazırlanmalıdır. "Savaş ve şiddet" başlığı ile ilgili olarak 1930, 1948 ve 1968 Lambeth konferans kararları çerçevesinde savaşın ve şiddetin engellenmesi gerektiği, şiddet kullanımının İncil ile çeliştiği vurgulanmıştır. Adalet ve barış için çaba gösterilmelidir. Adalet, barış ve kilisenin yenilenmesi için duaya devam edilmelidir. "Kutsal Ruh ve kilise", "kilisenin şifa bakanlığı" başlıklarının yanı sıra "İnsani ilişkiler ve cinsellik" konusunda evlilik, kürtaj, eşcinsellik gibi konular, Komünyonun ilişkileri, Anglikan konseyleri, Lambeth konferanslarının gerekliliği ve kilisenin mali kaynaklarının kullanımı konuları gö-

01. Bk. Resolutions 60-69 "The Role of the Anglican Communion", Lambeth Conference 1968.

02. David R. Holeton, "Initiation", *The Study of Anglicanism (Revised)*, Ed. Stephen Sykes-John Booty-Jonathan Knight, (London: Fortress Press, 1998), ss. 299-300; *Anglican/Roman Catholic Dialogue: The Work of the Preparatory Commission*, Ed. Alan C. Clark-Colin Davey, (London: Oxford University Press, 1974), s. 120.

03. Bk. Resolutions 44-59 "Relations with Other Churches", Lambeth Conference 1968.

04. Kaye, *An Introduction to World Anglicanism*, ss. 96-97.

rüşülmüştür. Ortak misyon, bilgi paylaşımı, yeni piskoposluklar, piskopos eğitimi, Dünya Kiliseler Birliği “World Council of Churches(WCC)” ve diğer kiliselerle ilişkiler, Anglikan-Roma Katolik Kilisesi Komünyonununun Hıristiyanların birliği için çalışmaları “Anglican-Roman Catholic International Commission (ARCIC)”, Anglikan-Roma Katolik evlilikler, kültürel kimlik ve daha birçok konuda kararlar alınmıştır. Konferans’ın bir önemli başlığı da kadınların kilisede görev alması konusu olmuştur. İlkesel kararlar belirlendikten sonra Komünyonu bağlı her kilise bu konudaki uygulamalar için serbest bırakılmıştır. İdam cezasını uygulamak kınanmıştır.⁰¹ Bu konferans kararları Fransızcaya, İspanyolcaya ve Japoncaya çevrilmiştir.⁰²

On ikinci konferans 1988 yılında Robert Runcie başkanlığında 518 piskoposun katılımıyla gerçekleşmiştir. Önceki konferanslara sadece piskoposlar davet edilirken, bu konferansa ACC üyeleri ve tam birleşim sağlanan kiliselerin temsilcileri de davet edilmiştir. 73 kararın alındığı konferansta, Anglikan Kilisesi ile Lutheran, Ortodoks, Reform ve Roma Katolik Kiliseleri arasındaki ilişkiler görüşülmüş, ökümenizm ve dinler arası diyalog konularında kararlar alınmıştır. Ayrıca din eğitimi, dinamik misyonerliğe geçilmesi,⁰³ İsa-Mesih’in tüm dünya

insanına umut olarak tanıtılması,⁰⁴ çok eşlilik, cinsel istismar, AIDS, dünya barışı, insan hakları beyannamesinin kabulü,⁰⁵ Aborjin, etnik koreli ve siyahî kişilere destek,⁰⁶ Filistin, İran ve İslami köktendincilik gibi daha birçok özel konu görüşülmüştür.⁰⁷ Konferansta evanjelizm (İncil’i yaymak) kiliseye verilen en temel görev olarak zikredilmiştir.

Anglikan Kiliseleri diğer Hristiyanlarla işbirliği yaparak bu milenyumun Evanjelizmin on yılı olmasını sağlaması gerektiği belirtilmiştir.⁰⁸ Gençliğin kilise hayatına katılması için çalışmalar yapılmalıdır.⁰⁹ Her bir bölge Anglikan ibadet normlarını yerine getirirken kendi kültür yapılarına uygun hareket etme konusunda serbest bırakılmıştır.¹⁰ Konferansta tek eşliliğin Tanrı’nın bir planı olduğu, çok eşli bir kişinin, İncil ve Anglikan öğretisini kabul etmesi ve tekrar evlenmemeye söz vermesi halinde vaftiz edilebileceği kararlaştırılmıştır. Kilise, bu kişilerin eşlerini boşaması için zorlamayacak, eşlerini ve çocuklarını da tanıyacaktır. Yerel Anglikan kiliseleri bu kararı kendi rızaları ile kabul etmelidir. ACC ve Anglikan çok eşli bir kişi bu konuda diğer çok eşli kişilerle bilgi

04. Resolution 45 “Mission and Ministry of the Whole Church”, Lambeth Conference 1988.

05. Resolution 33 “Human Rights”, Lambeth Conference 1988.

06. Resolution 31 “Voiceless Minority”, Lambeth Conference 1988.

07. Bkz. Resolutions Archive from 1988, Anglican Communion Office, 2005; Kaye, *An Introduction to World Anglicanism*, s. 97.

08. Resolution 43 “Decade of Evangelism”, Lambeth Conference 1988.

09. Resolution 48 “Mission to Youth”, Lambeth Conference 1988.

10. Resolution 47 “Liturgical Freedom”, Lambeth Conference 1988.

01. Bkz. Resolutions Archive from 1978, Anglican Communion Office, 2005.

02. Bkz. W. S. F. Pickering, “Sociology of Anglicanism”, *The Study of Anglicanism (Revised)*, Ed. Stephen Sykes-John Booty-Jonathan Knight, (London: Fortress Press, 1998), s. 414.

03. Resolution 44 “Evangelism in the Anglican Communion”, Lambeth Conference 1988.

paylaşmalıdır.⁰¹ Hristiyan inancına göre başkasının arazisini almak mümkün değildir, bu sebeple savaş tasvip edilmez. Adalet olmadan barış olmaz. Adaletsiz sistemler İncil'e göre tekrar dönüştürülmelidir.⁰²

Sovyetlerin dünya barışına yapıcı katkısı olduğu söylenmiştir.⁰³ Çocuk istismarı ve ev içi şiddetin günah olduğu anlatılmalıdır.⁰⁴ İslami köktencilik kaygıyla karşılanmış ve temel insan haklarına zarar verdiği belirtilmiştir. Fundamentalizmin Kuzey Nijerya ve Sudan'da dînî inanışlar, yaşayış ve Hristiyan kiliselerinin tahrip olmasına sebep olduğuna vurgu yapılmıştır. ACC'nin bu durumu acilen uluslar arası İslam örgütlerine ve BM'ye taşıması istenmiştir.⁰⁵ Eşcinsellik konusunda 1978'de alınan kararlara ek olarak kutsal metinler, bilimsel ve tıbbi araştırmalar çerçevesinde derinlemesine araştırmalar yapılması istenmiştir.⁰⁶ Konferansta tartışmalara sebep olan en önemli konu ise kadınların rahip olarak atanması olmuştur. Bu konuda Anglikan Komünyonu'na üye kiliseler uygulamalar için serbest bırakılmıştır. Anglikan Komünyonu'nun birliği için kadınların atanmasına saygı duyulması ve kadın piskoposların faaliyetlerinin

01. Resolution 26 "Church and Polygamy", Lambeth Conference 1988.

02. Resolution 27 "War, Violence and Justice", Lambeth Conference 1988.

03. Resolution 32 "World Peace", Lambeth Conference 1988.

04. Resolution 28 "Sexual Abuse", Lambeth Conference 1988.

05. Resolution 61 "Islamic Fundamentalism", Lambeth Conference 1988.

06. Resolution 64 "Human Rights for Those of Homosexual Orientation", Lambeth Conference 1988.

sorgulanmaması istenmiştir. Ayrıca atanan kadın piskoposların atamaya karşı çıkanlarla diyalog kurması, duyarlılık ve sabırla kiliselerin hareket etmeleri beklenmiştir.⁰⁷ Sonraki yıl PECUSA tarafından Barbara Harris, ilk kadın piskopos olarak takdis edilmiştir. Daha sonra Yeni Zelanda'da kadın piskopos atanmıştır. Fakat bu konudaki tartışmalar devam etmiştir. 1992 yılında Anglikan Kilisesi kadınların rahip olarak atanmasına izin vermiştir. Buna karşı çıkan bazı Anglikanlar ise Roma Katolik Kilisesi'ne katılmıştır.⁰⁸ Kadınların kilisede görev alması, Anglikan Kilisesi'nin Ortodoks kiliseleri diyalogunu olumsuz yönde etkilemektedir.⁰⁹

İlk defa 11 kadın piskoposun katıldığı on üçüncü konferans, George Carey başkanlığında 749 piskoposun katılımıyla 1998 yılında yapılmıştır. Farklı kültürlerde yetişmiş Asyalı, Güney Amerikalı ve Afrikalı piskoposlar da konferansa ilk defa katılmış ve bu durum konferans kararlarına etki etmiştir.¹⁰ Söz konusu konferansta 5 başlıkta 107 karar alınmıştır.

1-İnsanlık ile ilgili kararlar: İnsan hakları, dini özgürlük ve hoşgörü, çocuk ve kadın hakları, yaratılış, çevre, nükleer silahlar, teknoloji ve etik, mayın, ötenazi ve uluslar arası borç ve eko-

07. Resolution 1 "The ordination or consecration of women to the episcopate", Lambeth Conference 1988.

08. John Briggs, "Bugün ve Gelecek", Hristiyanlık Tarihi, çev. Sibel Sel-Levent Kınran, (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2004), ss. 666-667.

09. Kaye, *An Introduction to World Anglicanism*, s. 162.

10. Bkz. Kaye, *An Introduction to World Anglicanism*, s. 94.

nomik adalet ile ilgilidir.

2-Hayat ve iyi haberler: Misyon, Anglikan Komünyonu, İslami toplumlarda Hıristiyanlık, İran, misyonun geleceği ve gençlik ile ilgili kararlardır.

3-Çoğulcu Dünya’da inanç: Kutsal Kitap, iman, inkültürasyon, dînî özgürlük, aile hayatı ve dinler arası diyalog gibi konularda alınan kararlar.

4-Birlik olmak: Diğer kiliseler ile diyalog, Anglikan Komisyonları ve ekümenik ilişkiler konularındaki kararlar.

5-Bölgesel Kararlar: İran, Irak, Libya, Angola, Kore, Küba, Kuala Lumpur, Ortadoğu, Güney Asya, Pakistan ve Kutsal Topraklar ile ilgili kararlar, Hristiyan-Müslüman Diyalogu,⁰¹ ırkçılık gibi konular hakkındaki komisyon raporları görüşülmüştür. İran’daki Anglikan kiliselerinin isteklerine olumlu cevap verilmiştir.⁰² Afrika’daki uluslar arası silah ticareti konusunda Anglikan kiliseleri kampanya başlatarak, buna engel olmaya çalışması kararlaştırılmıştır.⁰³ Yoksullukla mücadele ve istihdam sağlama konusu da görüşülmüştür.⁰⁴

Lambeth Konferansı 1998 yılında Anglikan Komünyonu’nun içerisinde eşcinsellik konusunu tartışmış ve “insanın cinselliği” başlığı altında kararlar almıştır. Buna göre eşcinsellik Tanrı’nın insanı yaratma amacının dışında bir gelişimdir.⁰⁵ Kutsal Kitap bu tür bir evliliği onaylamamaktadır. Kut-

01.Bk. Carey, *Know the Truth*, ss. 317–324.

02. Resolution V.21 “Iran”, Lambeth Conference 1998.

03.Resolution V.28 “SwordsintoPloughshares”, Lambeth Conference 1998.

04.Bk. Resolutions Archive from 1998, Anglican Communion Office, 2005.

05.Resolution I.10 “Human Sexuality”, Lambeth Conference 1998.

sal Kitap’ta geçen “kadınla yatar gibi bir erkekle yatma”⁰⁶, “bir erkek başka bir erkekle cinsel ilişki kurarsa, ikisi de iğrençlik etmiş olur”⁰⁷ ve “...erkekler erkeklerle utanç verici ilişkilere girdiler...”⁰⁸ gibi ifadelerde eşcinsellik, günah ve yasaklanmış bir fiil olarak geçmektedir. Kilise’nin tavrı bu yönde olmasına rağmen sonraki yıllarda bu konuda anlaşmazlıklar yaşanmıştır. PECUSA, 2003 yılında New Hampshire’e eşcinsel Gene Robinson’u piskopos olarak atamış, Kanada Anglikan Kilisesi de eşcinsel evlilikleri kutsamıştır. Bu gelişme Anglikan Kilisesi’ni Hristiyan dünyasında zor durumda bırakmıştır. Anglikan Komünyonu içerisinde de bu durum anlaşmazlıklara sebep olmuştur. 17 Mart 2005 tarihli BBC’nin haberine göre PECUSA, gösterilen tepkiler dolayısıyla en az bir yıl süre ile eşcinsel din adamı atamama ve eşcinsel evlilikleri kutsamama kararı almış, atamalar konusunda İngiltere merkezli Anglikan Kilisesi’ne danışmadığı için özür dilemiştir.⁰⁹ Ancak bu girişimler sorunun çözülmesini sağlayamamıştır.

On dördüncü konferans 2008 yılında yapılmıştır. 21. yüzyılın ilk konferansı eşcinsellik konusunda geçmiş yıllarda yaşanan tartışmaların gölgesinde toplanmıştır. Konferans’a Canterbury Başpiskoposu Rowan Williams başkanlığında 880 piskopos davet edilmiş, ancak “eşcinsellik” konusundaki görüş farklılıklarından dolayı katılım daha az

06. Levililer 18:22.

07. Levililer 20:13.

08. Romalılar 1:27.

09. http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/03/050317_anglicans.shtml (04.01.2013).

olmuştur. Konferans Anglikan Kilisesi ile PECUSA arasında sorun oluşturan eşcinsellik konusuna odaklanmıştır. Ayrıca şu konularda kararlar alınmıştır:

1-Grup Indaba: Konferans öncesi "Group Lambeth Indaba" adlı komisyon, Anglikan kimliğini güçlendirmek ve piskoposları misyon ile donatmak konusunda görüşmeler yapmıştır. Yapılan toplantılarda evanjelizm, sosyal adalet, ekoloji, kutsal kitap okumaları, iklim değişikliği, kilise okulları, çocuklar ve gençler hakkında katılımcı piskoposlara bilgi verilmiştir. Komisyonun çalışmaları 2008 Lambeth konferansının ilk kararlarını oluşturmuştur.

2-Misyon ve Evanjelizm; İncil'i anlatmanın, ekümenizme vurgu yapmanın, kişilerin hayat boyu din değiştirmesine çağrıda bulunmanın, global birlikteliğin ve barışa katkı sağlamanın gerekleri üzerinde durulmuştur.

3-İnsan ve sosyal adalet; Tanrı'nın krallığı altında sosyal hayatın yenilenmesi, haksızlıkların giderilmesi ve ibadet hakkının restorasyonu gibi konular görüşülmüştür. Dünya üzerinde savaş ve doğal felaket sebebiyle sığınmacı konumuna gelen veya eziyet gören kişilere yardımcı olmak gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca açlık, fakirlik, cinsiyet ayrımcılığı, kadın hakları, çocuk ölümlerini azaltmak, anne sağlığını geliştirmek, AIDS, malarya ve diğer hastalıklarla mücadelede konularında kararlar alınmıştır.

4-Çevre; Dünya hayatını canlandırmak için kilise, çevre kuruluşları gibi kutsal kitaptan yola çıkarak çalışmalar yapmalıdır.

5-Ekümenizm: İsa-Mesih dünyadan ayrılmadan önce takipçilerinden bir ol-

malarını istemiştir. Bu sebeple kiliseler bir olmalıdır. Anglikan Kilisesi bu çerçevede kendini kutsal Katolik ve apostolik kilisenin bir parçası görmekte ve birçok kilise ile beraber ibadet etmektedir.

6-Diğer Dünya Dinleri ile İlişkiler: Bu konuda 15 karar alınmıştır.

7- Anglikan piskoposları, Anglikan Kimliği.⁰¹

8-İnsanın Cinselliği: "eşcinsellik" konusunda kararlar alınmıştır. Konu gayet hassastır. Zira Hristiyanlığın ahlaki öğretileriyle çelişmektedir. Bu konu evliliğin doğasına terstir. Ayrıca Kutsal Kitap'ın otoritesinin sorgulanmasına yol açarak, İncil mi kültürü değiştiriyor yoksa kültür mü İncil'i? sorusu akla gelmektedir. Anglikan Komünyonu içerisinde konu farklı şekilde anlaşılmıştır. Bazı yerlerde bir tabu, bazı yerlerde ise insan hakkı olarak görülmüştür. Özellikle Afrika'daki kiliseler İncil'in öğretilerine bakarak bunu büyük günah görmüşler ve reddetmişlerdir. Kanada ve Amerika'daki kiliseler ise bunu insan hakkı kabul etmişlerdir. Dünya üzerinde de reddeden veya kabul ederek bu tür evliliklere izin veren devletler bulunmaktadır. Kanada, Amerika, Birleşik Krallık, Meksika, Orta Amerika ve dünyanın değişik yerlerinde eşcinsellerin Tanrı'nın çocukları kabul edilmesinin olumlu sonuçları olmuştur. Konunun üç boyutu vardır. İlki bu kişilerin kiliseye kabulü, ikincisi kilisede devamları ve üçüncüsü din adamı olarak atanmalarıdır.

Lambeth 1998 Resolution 1.10 bu konudaki geleneksel duruşun ve duyarlı

01. [http://www.lambethconference.org/resolutions/2008/\(04.01.2013\)](http://www.lambethconference.org/resolutions/2008/(04.01.2013)).

dinlemenin bir kararıdır. 2008'deki konferans öncesi Indaba Grupları, "Piskopos ve eşcinsellik" konusunu görüşmüş ve bu tür kişilerin dinlenilmesini önermişlerdir. ACC ise 1976'da kadınların papazlığa atanması konusunda; "ilk yüzyılda olduğu gibi Kutsal Ruh'un birbirimizi dinleme konusunda baskı yaptığını söylemeliyiz. Yeni fikirlerin samimice söylenmesini İncil'in bize yeni olan uygulamalarını acı olsa da kabul etmeliyiz" demiştir. Hristiyanlar buldukları yerlerde adaletli olmalı, alçakgönüllülük ve cömertlikle insanları kucaklamalıdır. Tanrı insanı yargılamaktan alıkoymuştur. Bu yüzden dışlayıcı olunmamalıdır. Eşcinsellerin bulunduğu bir çevreye atanan misyoner papaz, onlarla uzlaşmalıdır. İnsanlar İncil'i dikkatlice çalışarak ve dua ederek bir karar vermişlerdir. Eşcinsel insanlar merhametle karşılanmalıdır. Bu insanları incitecek davranış ve sözlerden kaçınılmalıdır. Nasıl ki Komünyon "çoklu evlilik" konusunun yerel olarak ele alınması yönünde karar almıştır. Aynı şekilde eşcinselliği ele almalı ve evrensel bir standart geliştirmelidir. PECUSA'nın eşcinsel din adamı ataması, Anglikan Komünyonu'nun birliğine zarar vermiş ve kilisenin itibarını zedelemiştir. Bununla da kalmamış ökümenik ve dinler arası ilişkiler zarar görmüş, misyonerlikte ortaklıklar bozulmuş, Lambeth konferansı kararlarının onuru zedelenmiş, bazı yerlerde "gey kilise" denilerek aşağılanmış ve üye kaybetmiştir. PECUSA'nın pişmanlık ifade etmesine ek olarak Anglikan Komünyonu'nun birbirine güven ilişkileri geliştirilmelidir. PECUSA'nın

papazları yaptıklarının olumsuz sonuçlarını kavrayamadıklarından dolayı özür beyanları olmuştur. Yaşananlara bakarak Komünyon İncil'den hareketle bazı mümkün yollar olduğunu kabul etmiştir. "Bu kişiler, kiliseye kabul edilmeyebilir, Tanrı'nın bu kişilerin davranışlarını değiştirmesi beklenebilir veya daha çok dinleyerek kimse kaybetmemeli İsa'da gelişmelidir" diyerek çözüm yollarını göstermiştir.⁰¹

9-Kutsal Kitaplar: Eşcinsellik konusundaki tartışmalar Komünyon'un Kutsal Kitap'ın anlaşılması konusunda kararlar alınmasını gerekli kılmıştır.

10-Anglikan Anlaşması (St. Andrew's Taslağı) birlik İsa merkezli olmalıdır.

11-Windsor Süreci: Komünyon'un enstrümanları; Canterbury Başpiskoposu, Lambeth Konferansı, ACC ve Başpiskoposlar Toplantısı Primates Meeting (PM)'dir. Eşcinsellerin kilisede görev alması ve kutsanması konularında orta bir yol bulunmalıdır.

12-Berberlik İfadeleri: Nasıl ki vücudun bir uzvu zarar gördüğünde tüm vücut etkilenir. Anglikan Komünyonu'nun birliği için çalışılmalıdır. Dünya üzerindeki kilise ve Hristiyanların durumları ve onlarla birliktelik sağlanmalıdır. Teşekkür ifadeleri ile konferans tamamlanmıştır.⁰²

2-Lambeth Konferanslarında Diyalog

Anglikan Kilisesi, "dialogue" kelimesinin Yunancada Tanrı'nın kelimesi anlamına geldiğini belirtmekte ve bu sebeple diyalogu diğer inanıştan olanla-

01. Resolution H "Human Sexuality", Lambeth Conference 2008.

02. [http://www.lambethconference.org/resolutions/2008/\(04.01.2013\)](http://www.lambethconference.org/resolutions/2008/(04.01.2013)).

ra Tanrı'nın mesajını ulaştırmak olarak görmektedir. Diyalog, çatışma demek değildir. Birbirine karşılıklı güveni, diğer inanç mensuplarını anlamayı gerektirir. Etkili ve anlamlı bir diyalog, nezalet, dürüstlük ve bütünlüğün olduğu bir yerde gerçekleşir. Hristiyanlıkta bunların hepsi aktif olarak yaşanmaktadır.⁰¹

Anglikan Kilisesi, diğer inanç mensupları ile diyaloga girmeyi, karşılıklı saygıyı artırmak için bir fırsat ve farklı ya da ortak sahip olunan doğruları keşfetmenin bir yolu olarak görmektedir. Diyalog, Kutsal Ruh'un gücüyle İsa-Mesih'in kiliseyle olduğuna inançla şahitlik etmektir. Anglikan Kilisesi mensupları inançlarının daha iyi öğretilmesini sağlamak için hizmet, diyalog ve şahitlikle kendini donatmalı ve en az bir tane başka dinin öğretisi ve uygulamalarını öğrenmelidir.⁰² Kilise, diyalog yerine "görüşme" kelimesinin kullanılmasının daha uygun olacağı görüşündedir. Diyalogun başlıca ilkesi misafirperverliktir ve bu kavram birbirini kalpten sevmek anlamına gelir. Bir piskoposun dediği gibi: "diyalog kırılabilir ama misafirperverlik asla".⁰³

İncil inancına göre diğer inanışlarla düşünce ve tecrübe paylaşımı bir zorunluluktur. Kutsal ruhun yaşanması, Tanrı'nın sevgisinin ve gerçeğin anlatılması bu surette olur.⁰⁴ Diyalog karşılıklı sevgi, saygı ve güven anlayışına bağlıdır. Ancak bu tür bir diyalog evanjelizm

yerine geçmez. Bu faaliyet farklı dinden insanların beraber dini özgürlük, sosyal adalet ve barış içerisinde yaşamasına katkı sağlar.⁰⁵

Anglikan Kilisesi, İsa'nın misyonu ve emri gereği Hristiyan kiliseleri, insanlığın birliğine katkı sağlayacak olumlu çabalar içerisinde olması gerektiğini söylemektedir. Ekonomik, siyasi ve ahlaki konularda diğer inanışlarla işbirliği yapılması gerekmektedir. Diğer dinlerin yanı sıra inançsızlık konusu da araştırılmalıdır.⁰⁶ Anglikan Kilisesi personel ve para ile Dünya Kiliseler Birliği (WCC) tarafından yürütülen dinler arası diyalog faaliyetlerinin yanı sıra Marksist ve dinsizlerle diyalogu desteklemektedir.⁰⁷ Diyalog daha geniş ortak konuların artırılması için devam etmelidir. Piskoposlar, insanlığın karşılaştığı başlıca problemleri; AIDS, HIV, malarya, açlık ve susuzluk gibi konuları insanın iyiliği için ele almıştır. Diğer din toplulukları ile bu konularda yararlı işler yapmak için çalışılmalıdır. Bu çalışmalar neticesinde dünya çapındaki inançlar arasında diyalog da artmış olacaktır.⁰⁸

Anglikan Kilisesi dînî faaliyetlerin özgür olmasını,⁰⁹ başta Hristiyanlık olmak üzere tüm din topluluklarının, buldukları ülkelerde ruhi, ahlaki ve maddi kaynaklarını geliştirebilmesini, herkesin düşünce özgürlüğünün ga-

01. Resolution F "Relations with other World Religions", Lambeth Conference 2008.

02. Resolution III.11 "Religious Freedom", Lambeth Conference 1998.

03. Resolution F "Relations with other World Religions", Lambeth Conference 2008.

04. Resolution 37 "Other Faiths: Gospel and Dialogue", Lambeth Conference 1978.

05. Resolution 20 "Inter-faith Dialogue", Lambeth Conference 1988.

06. Resolution 11 "Christianity and Other Faiths", Lambeth Conference 1968.

07. Bkz. Resolution 12 "Religious Dialogue", Lambeth Conference 1968.

08. Resolution F "Relations with other World Religions", Lambeth Conference 2008.

09. Resolution 23 "Freedom of Religious Activity", Lambeth Conference 1988.

ranti edilmesini, kişilerin vicdanını ve dinini tam bir hak olarak koruyabilmesi gerektiğini kabul eder. Dînî toplulukların liderlerinin ise toplumlarına ulaşabilmesinin sağlanması gerektiğini söyler. Buna göre İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 18. maddesinde belirtildiği gibi insanların dînî inançlarını yaşamasını sağlamak da devletin görevidir.⁰¹ Bütün inanışların hayatlarını istedikleri gibi yaşama ve ibadet etme hakkına saygı duyulmalıdır. Ayrıca din değiştirme özgürlüğünün de dünyanın her tarafında yayılması için iyi niyetli tüm insanlarla işbirliği içerisinde çalışılmalıdır. İnançları yüzünden işkence gören insanların yanında olunmalıdır.⁰² Dünya üzerinde Hristiyanların azınlıkta olduğu, aktif ayrımcılık gördüğü ve kiliselerin baskı altında olduğu yerlerdeki Anglikan Kiliseleri desteklenmelidir. Anglikan Komünyonu bu tür yerlerde insan hakları ihlallerine ve ayrımcılığa karşı çıkmalıdır.⁰³ Kilise, özellikle İslam ülkelerindeki azınlık Hristiyanların ibadet, İncil öğretimi ve dini hayatları hakkında endişe etmektedir.⁰⁴ Bu sebeple bireylerin din değiştirme hürriyetlerinin, insan hakları çerçevesinde olduğu tüm ülkelerde savunulmalıdır. Bazı laik toplumlarda dinin sadece bir kültür olarak algılanmasına ise karşı çıkılmalıdır. Ayrıca yerel kiliseler, Hris-

tiyanlığın sadece batı dini olmadığını göstermelidir.⁰⁵

2.1. Diğer Hristiyanlar ile diyalog

Anglikan Kilisesi diğer kiliselerle ilişkilerinde tüm Hristiyanların birliği prensibini benimsemiştir. Bu bağlamda ilişkilerini ayrılıklara göre değil, ortak inanç ve asgari müşterekler üzerine kurmaktadır. Bunun en önemli delili kiliselerin birliğine dair kabul edilen "Lambeth Quadrilateral" belgesidir.

PECUSA papazı William Reed Huntington 1870'de "Kilise Düşüncesi, Kilise Birliği için bir Makale (The Church Idea, An Essay Toward Unity)" adlı kitabında kiliselerin birliği için 4 temel unsura değinmiştir. Onun kitabında ortaya koyduğu prensipler 1886'da Chicago'da gerçekleştirilen Amerikan Kiliseleri Genel Toplantısı'nda onaylanmıştır. Bazı değişiklikler yapılarak 1888 Lambeth Konferansı'nda "home reunion" komitesince kabul edilmiştir. Buna göre 1-kutsal metinler kurtuluş için gereken her şeyi ihtiva eder 2-İz-nik Kredosu Hristiyan inancının yeterli ifadesidir 3-Vaftiz ve Evharistiya sakramentleri İsa-Mesih tarafından kurulmuştur. 4-Piskoposluk sistemi yerel kiliselerce uygulanmalıdır. Bu 4 ana ilke çerçevesinde kiliselerin birliğinin sağlanması mümkündür.⁰⁶ Böylelikle Anglikan Kilisesi, Hristiyan birliğini sağlamak için ilk adım atan kilise olmuştur.

1888 yılından sonraki konferanslarda da birlik konusuna değinilmiştir.⁰⁷

01.Bk. Resolution I.2 "Religious Freedom and Tolerance", Lambeth Conference 1998; Resolution 23 "Freedom of Religious Activity", Lambeth Conference 1988.

02.Resolution III.11 "Religious Freedom", Lambeth Conference 1998.

03.Resolution F "Relations with other World Religions", Lambeth Conference 2008.

04.Bkz. Resolution 23 "Freedom of Religious Activity", Lambeth Conference 1988.

05.Resolution F "Relations with other World Religions", Lambeth Conference 2008.

06.Neill, *Anglicanism*, s. 368.

07.Bkz. Resolutions 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26 "Reunion of Christendom", Lambeth Conference 1920.

Ve bu konuda yapılanlar memnuniyetle karşılanmıştır.⁰¹ 1948'deki konferans bu konuda dönüm noktası olmuştur. Konferansta Tanrı'nın ihtişamını her yere yaymak, şeytanla savaşmak ve İsa'nın şahitliğini yapmak kilisenin temel görevi olduğu ve farklılıklara rağmen kiliselerin birliğinin sağlanması gerektiği üzerinde durulmuştur.⁰² "Birliği sağlamak ve İsa'ya hizmet için tüm Hristiyanlar dost ilan edilmesi" kararı alınmıştır.⁰³ Bundan sonra İskoçya Kilisesi ile 1932'de başlayan fakat 1934'te askıya alınan ilişkilerin yeniden başlatılması tavsiye edilmiştir.⁰⁴ İngiltere'deki evanjelik bağımsız kiliselerin temsilcileri ile Canterbury başpiskoposu arasındaki görüşmelerin yeniden başlatılması istenmiştir.⁰⁵

Hristiyan birliğinin sağlanması için 1968'deki konferansta önemli kararlar alınmıştır. Bunlardan birisi Anglikan olmayanların Anglikan kiliselerinde evharistiya sakramentine katılabilmesidir.⁰⁶ Fakat sakramente katılmak için İznik konsili kararlarını kabul etme şartı getirilmiştir.⁰⁷ Birlikte çalışma konusunda

01. Resolution 31 "The Unity of the Church", Lambeth Conference 1930.
02. Resolution 50 "The Unity of the Church-Co-operation in Christian Action", Lambeth Conference 1948.
03. Resolution 56 "The Unity of the Church-Further Approaches to Reunion", Lambeth Conference 1948.
04. Resolution 60 "The Unity of the Church-The Church of Scotland", Lambeth Conference 1948.
05. Resolution 61 "The Unity of the Church-The Evangelical Free Churches of England", Lambeth Conference 1948.
06. Resolution 45 "Relations with Other Churches-Admission of Non-Anglicans", Lambeth Conference 1968.
07. Bu karar oylamasında 351: Evet, 75: Hayır denmiştir. Bkz. Resolution 46 "Relations with

ise çekimser kalanlar olmuştur.⁰⁸ Yine bu konferansta Anglikan komünyonu ve diğer kiliselerle ilişkiler konusunda "meslektaşlık" ilkesi yönlendirici bir prensip olarak benimsenmesi,⁰⁹ Diğer kiliselerle birliğin sağlanması, ökümenik hayat ve hareket için dikkatli olunması, WCC ile beraber hareket edilmesi ve evrensel bir konsey kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁰ Hristiyan birliğinin gelişmesi için 1988'deki konferansta yerel düzeyde birlikteliğin sağlanması gerektiği vurgulanmış, kiliselerin ikili ve çoklu görüşmeler yapması, kiliseler arasında dostluk, ibadet, misyon ve hareket konularında ortaklığın tesisi istenmiştir.¹¹ Ayrıca birleşik eğitim deneyimlerinin artırılması, ekümenik teoloji ve kateşizmin güçlendirilmesi,¹² inanç birliği, dua paylaşımı, ortak ibadet, pastoral işler ve misyon konularında karşılıklı uzlaşmanın sağlanması kararlaştırılmıştır.¹³ Bazı bölgelerde Metodist, Reform ve diğer kiliselerle anlaşmadan geri çekilmenin doğru olmadığı belirtilmiş ve bir komisyon kurularak birlikteliği sağlayacak çalışmalar yapılması

Other Churches-Anglicans Communicating in", Lambeth Conference 1968.

08. Bu karar 341 kişi onaylarken, 87 kişi reddetmiştir. Bkz. Resolution 47 "Relations with Other Churches-Reciprocal Acts of", Lambeth Conference 1968.

09. Resolution 55 "Relations with Other Churches-Collegiality", Lambeth Conference 1968.

10. Resolution 44 "Relations with Other Churches-Renewal in Unity", Lambeth Conference 1968.

11. Resolution 15 "Local Ecumenism", Lambeth Conference 1988.

12. Resolution 16 "Theological Education", Lambeth Conference 1988.

13. Resolution 17 "Steps Towards Unity", Lambeth Conference 1988.

istenmiştir.⁰¹

2.1.1.1. Protestan Kiliseler ile diyalog

Anglikan Kilisesi Protestan kabul edilen kiliselerle diyalogu, üçüncü Lambeth Konferansı'nda ilk defa görüşmüş ve iyi ilişkiler geliştirme üzerinde durmuştur.⁰² Daha sonra 1897 ve 1908 yıllarında söz konusu kiliselerle ilişkilerin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.⁰³ 1930'daki konferansta İsveç kilisesi ile ilişkilerin devam ederek gelecekte birliğin sağlanması⁰⁴ ve Finlandiya kilisesinin konumunu belirleyecek bir komisyon kurulması Canterbury başpiskoposluğundan istenmiştir.⁰⁵ Anglikan temsilciler 1974 Dünya Evanjelik Lozan Kongresi'ne katılmış ve burada alınan kararlar çerçevesinde 1978'de WCC'ye üye kiliselerle diyalogun yanı sıra ona bağlı olmayan kiliselerle de diyalog kararı alınmıştır.⁰⁶ 1988'deki konferansta ise WCC'nin, Tanrı'nın özel bir enstrümanı olduğu ve ona bağlı kiliselerle tam bir birliktelik sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.⁰⁷

Anglikan Kilisesi'nin Birleşik Kiliseler olarak adlandırılan "Banglades,

01. Resolution 13 "Unity: Locally, nationally and internationally", Lambeth Conference 1988.
02. Bkz. Resolution 14, Lambeth Conference 1888.
03. Resolutions 28, 29, 32, 37, 39 Lambeth Conference 1897; Resolutions 68, 69, 70 Lambeth Conference 1908.
04. Resolution 37 "The Unity of the Church-The Church of Sweden", Lambeth Conference 1930.
05. Resolution 38 "The Unity of the Church-The Church of Finland", Lambeth Conference 1930.
06. Resolution 28 "Ecumenical Relationships", Lambeth Conference 1978.
07. Resolution 14 "Councils of Churches", Lambeth Conference 1988.

Kuzey Hindistan, Güney Hindistan ve Pakistan" kiliseleri ile diyalogu ilk defa 1948'deki konferansta Güney Hindistan Kilisesi'nin açılışından mutluluk duyulduğu ve gelişmesi için dua edildiğinin belirtilmesi ile başlamıştır. Bu kilise ile tam birlikteliğin sağlanması için ümitli olduğu söylenmiştir. Kurulan iyi ilişkilerin zedelenmemesi istenmiştir.⁰⁸ Ayrıca Kuzey Hindistan, Burma ve Sri Lanka kiliseleri ile ilişkilerin daha iyi olması gerektiği belirtilmiştir.⁰⁹ 1968'de Anglikan, piskoposların Birleşik Kiliseler ile tam bir ortaklık kurması istenmiştir.¹⁰ 1978'de iyi ilişkiler kurulması ve tam birlikteliğin sağlanması dileği yinelenmiştir.¹¹ 1988'de ise Birleşik Kiliselerle tam birlik ve tam üyelik sağlanmıştır.¹²

Metodist kiliselerle 1968'deki konferansta Birleşik Krallık'ta birliğin sağlanması ve iki kilise yönetiminin uzlaşması tavsiye edilmiştir.¹³ 1978'de ökümenik ilişkiler çerçevesinde ilişkilerin devamı istenmiştir.¹⁴ 1988'de John ve Charles Wesley'in inancı kuruluşlarının 250. yılı dolayısıyla Metodist kilisesine kutlama mesajı gönderilmiştir.

08. Resolution 52, 53, 54 "The Unity of the Church-The Church of South India", Lambeth Conference 1948.
09. Resolution 63 "The Unity of the Church-North India", Lambeth Conference 1948.
10. Resolution 49 "Relations with Other Churches-The Churches of North India", Lambeth Conference 1968.
11. Resolution 32 "Relations with United Churches", Lambeth Conference 1978.
12. Resolution 12 "United Churches in full communion", Lambeth Conference 1988.
13. Resolution 51 "Relations with Other Churches-Anglican-Methodist Unity in Great Britain", Lambeth Conference 1968.
14. Bkz. Resolution 28 "Ecumenical Relationships", Lambeth Conference 1978.

Yine bu konferansta Dünya Metodist Konsili ile halen dini bir diyalog olmadığı belirtilmiş ve ACC'nin diyalogu başlatacak adımlar atması istenmiştir.⁰¹ 1998'de ise Metodist Kilisesi ile iki kilisenin tek bir apostolik kiliseye ait olduğu vurgulanmıştır.⁰²

Baptist kiliselerle de ökümenik ilişkiler çerçevesinde ilişkiler kurulması 1978'deki konferansta istenmiştir.⁰³ 1988'de Baptist Dünya Birliği ile vaftiz, evharistiya ve kilise idaresi konularındaki diyalogun tam olgunlaşmadığı ve yeni diyalog imkânlarının araştırması gerektiği belirtilmiştir.⁰⁴ 1998'de ise önceki konferans kararlarının uygulanması istenmiştir.⁰⁵

Moravya Kilisesi ile iyi ilişkiler kurulması 1888 Lambeth Konferansı'nda kararlaştırılmıştır.⁰⁶ Daha sonra Canterbury başpiskoposluğu birleşim için bir komite atamıştır.⁰⁷ 1998'de ise bu kiliselerle birlik ve diyalogun devam etmesi istenmiştir.⁰⁸

Dünyanın birçok yerinde hızlı bir şekilde büyüyen Pentekostal kiliseler ile ilişkiler 1988'deki konferansta görüşülmüş ve bu kiliseler ile bölgesel diyalog

kurulması kararlaştırılmıştır.⁰⁹ 1998'de ise bölgesel diyalogun önceki konferans kararları çerçevesinde uygulanması istenmiştir.¹⁰

Anglikan Kilisesi 1988'de Reform Kiliseleri olarak adlandırılan "Presbiteryen ve Kongregasyonist" kiliselerle diyalog kurularak Tanrı'nın krallığı altında birliğin sağlanması, kilise hayatının her bir seviyesinde kişisel, ortak ve mesleki birliğin uygulanmasını istemiştir. Bu kiliselerle kurulacak üçlü idarede kadınların ordinasyonunun farklı bölgelerde olabileceği ancak aynı bölgelerde olamayacağı belirtilmiştir. Bu kiliselerle ökümenik diyalog için doğru işin ve doğru inancın önemli olduğu vurgulanmıştır.¹¹ 1998'deki konferansta bu kiliselerle ikili görüşmelerin devam etmesi ve diyalogun geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.¹²

Lutheran kiliseler ile dünya çapında görüşmelerin başlanması 1968'deki konferansta istenmiştir.¹³ 1978'de misafirperverlik ilkesi ve ortak misyon yollarının aranması için çalışma yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁴ 1988'de diyalog tanınmış, karşılıklı anlaşmayla kutlama ve ibadetlerin beraber yapılabileceği belirtilmiştir. Eğer bir Anglikan kilisesinde evharistiya sakramenti

01. Resolution 9 "Methodist Church", Lambeth Conference 1988.

02. Resolution IV.17 "The Methodist Churches", Lambeth Conference 1998.

03. Bkz. Resolution 28 "Ecumenical Relationships", Lambeth Conference 1978.

04. Resolution 10 "Baptist World Alliance", Lambeth Conference 1988.

05. Resolution IV.15 "The Baptist Churches", Lambeth Conference 1998.

06. Bkz. Resolution 16, Lambeth Conference 1888.

07. Resolution 39 "The Unity of the Church-The Moravians (Unitas Fratrum)", Lambeth Conference 1930.

08. Resolution IV.18 "The Moravian Church", Lambeth Conference 1998.

09. Resolution 11 "Pentecostal Churches", Lambeth Conference 1988.

10. Resolution IV.21 "Pentecostal Churches", Lambeth Conference 1998.

11. Resolution 7 "Anglican-Reformed Dialogue", Lambeth Conference 1988.

12. Resolution IV.22 "The Reformed Churches", Lambeth Conference 1998.

13. Resolution 59 "Relations with Other Churches-The Lutheran Churches", Lambeth Conference 1968.

14. Resolution 31 "Relations with Lutheran Churches", Lambeth Conference 1978.

uygulanıyorsa Anglikan liturjisi, Lutheran kilisesinde ise Lutheran liturjisi kullanılması gerektiği belirtilmiştir.⁰¹ 1998'de iyi ilişkilerin devam ettirilmesi ökümenizm için tam bir birlikteliğin sağlanması istenmiştir.⁰²

2.1.2. Ortodoks Kiliseler ile diyalog

Ortodoks kiliseleri ile iyi ilişkiler kurulmasının gerekli olduğu 1888'deki konferansta belirtilmiştir.⁰³ 1908'de Ortodoks Hıristiyanların Anglikan kiliselerini kullanabilmeleri ve doğu kiliseleri ile ilişki kurulması görüşülmüştür.⁰⁴ 1908 yılında Rus Ortodoks Kilisesine tebrik mektubu gönderilmiştir.⁰⁵ 1930'da Rus Kilisesi'nin özgürlüğünü ve eski gücünü kazanması için dua edildiği belirtilmiştir.⁰⁶ Aynı yıl Patriğe işbirliği için teşekkür edilmiş ve Canterbury başpiskoposunun Ortodokslarla ilişkiler için bir temsilci ataması istenmiştir.⁰⁷ 1968'deki konferansta 1931'de başlayan pan-Anglikan ve pan-Ortodoks tartışmaların yeniden başlatılması, iyi ilişkilerin kurulması, İncil çalışmaları ve diyalog faaliyetleri tavsiye edilmiştir.⁰⁸ 1978'de Ortodoks

Kilisesi ile teolojik diyalog ve bu diyaloga engel olan "filyog" gibi konuların görmezden gelinmesi istenmiştir.⁰⁹ Filyog konusu üzerinde daha çok düşünülmesi ve anlaşmazlık olarak görülerek diyaloga engel olmaması sağlanmalıdır. Ayrıca İznik Konsili kararları filyogsuz basılmalıdır. 1988'de Ortodoks kiliselerle diyaloga önem verildiği belirtilmiş, bu kiliselerle doktrinel tartışmaların devam etmesi ve Ortak komisyonun "Anglican-Orthodox Joint Doctrinal Discussions (AOJDD)" çalışmaları tanınmıştır. Anglikan Kilisesi'nin Ortodoks kiliseler ile diyalogunu olumsuz etkileyen bir diğer konu kadınların kilisede görev almasıdır. Bu konuda teolojik diyalog yapılmasının yanı sıra, işbirliği, dini literatürde yardım ve uluslar arası değişim programlarının devam etmesi istenmiştir. Arkadaşlık, misafirperverlik ve işbirliği kavramları çerçevesinde birbirinin ibadetine katılmaya izin verilmiştir. Ayrıca Anglikan kiliselerinden Ortodoksların ikonografi ve ruhsallıkla ilgili hassasiyetlerinin göz önünde bulundurmaları istenmiştir.¹⁰ 1998'de ise faaliyetlerin devam ettirilmesi istenmiştir.¹¹

Doğu Ortodoks Kiliseleri olarak adlandırılan "Ermeni, Kıpti, Habeş, Suriye ve Hindistan Ortodoks Kiliseleri, Süryani ve Nesturiler" ile ilişkiler için 1908'deki konferansta bir komitenin kurulması kararlaştırılmıştır.¹² 1920'de

01. Resolution 4 "Anglican-Lutheran Relations", Lambeth Conference 1988.
02. Resolution IV.16 "The Lutheran Churches", Lambeth Conference 1998.
03. Bkz. Resolution 17, Lambeth Conference 1888.
04. Resolutions 62, 63, 64 Lambeth Conference 1908.
05. Resolution 60 Lambeth Conference 1908.
06. Resolution 34 "The Unity of the Church-The Eastern Orthodox Church", Lambeth Conference 1930.
07. Resolution 33 "The Unity of the Church-The Eastern Orthodox Church", Lambeth Conference 1930.
08. Resolution 56, 57 "Relations with Other Churches-The Orthodox Churches", Lambeth Conference 1968.

09. Resolution 35 "Anglican-Orthodox Theological Dialogue", Lambeth Conference 1978.
10. Resolution 6 "Anglican-Orthodox Relations", Lambeth Conference 1988.
11. Resolution IV.20 "The Orthodox Churches", Lambeth Conference 1998.
12. Resolution 61 Lambeth Conference 1908.

ilişkilerin geliştirilmesi istenmiştir. 1930'da bu kiliselerin çektikleri sıkıntılarının paylaşıldığı, eski güçlerine ulaşmaları için dua edildiği ve tam bir birlikteliğin ümit edildiği belirtilmiştir.⁰¹ Ayrıca ilişkiler için temsilci atanması istenmiştir.⁰² 1948'de Canterbury başpiskoposundan bu kiliseler ile 1931'de başlattığı iyi ilişkileri devam ettirmesi istenmiştir.⁰³ 1988'deki konferansta bu iki ailenin dostluğu vurgulanmış, söz konusu kiliselerin savaşlarda çektikleri zulümlerin ve İslam'la karşılaştıkları zorlukların tanındığı belirtilmiştir. Ayrıca Anglikan Kilisesinin dünyanın her tarafındaki bu kiliselere desteklerinin ve öğrencilerine verdiği bursların devam etmesi, kütüphanelerine yeni kitaplar göndermesi kararlaştırılmıştır.⁰⁴ 1998'de önceki kararların uygulanması ve bölgesel temelde ikili diyalogun devamı istenmiştir.⁰⁵ Ayrıca Süryaniler ve Nesturiler ile görüşme teşvik edilmiştir.⁰⁶

2.1.3. Roma Katolik Kilisesi ile diyalog

Anglikan Kilisesi 1888'deki konferansta Hollanda ve Almanya'daki Roma Katolik Kiliseleri ile iyi ilişkiler kurulmasını tavsiye etmiştir.⁰⁷ 1896'da Papa

XIII. Leo tarafından yayınlanan "Apostolicae Curiae" adlı metinde Anglikan Kilisesi'nin papazlık rütbelerinin hükümsüz ve geçersiz olduğunun bildirilmesi iki kilise arasında diyalogun uzun süre kesilmesine sebep olmuştur.⁰⁸ Katolik Kilisesi'nin "inanç ve atama" konulu dünya konferansına Anglikan Kilisesi katılmamış, ancak bundan pişmanlık duyulduğu 1930'daki konferansta belirtilmiştir.⁰⁹ II. Vatikan Konsili sonrası Katolik Kilisesi'nin vizyon değiştirmesi ile ilişkiler yeniden başlamıştır. 1968'deki konferansta Katolik Kilisesi'nin birliktelik teklifine olumlu bakıldığı ifade edilmiş,¹⁰ ortak bir komisyon kurulması ve bu komisyona temsilci seçilmesi istenmiştir.¹¹ Ayrıca Anglikan ve Katolik karışık evlilikleri hakkında yapılan çalışmalar olumlu karşılanmıştır.¹² 1978'de ilişkilerin devam etmesi istenmiştir.¹³ 1988'de ortak komisyon ARCIC'in çalışmalarının iki kilisenin birliği için önemli olduğu vurgulanmış ve idarenin birliği, ahlaki konular, kadınların kilisede görev alması gibi konuların komisyon tarafından daha çok çalışılması gerektiği söylen-

1888.

01. Resolution 36 "The Unity of the Church-The Separated Eastern Churches", Lambeth Conference 1930.
02. Resolution 33 "The Unity of the Church-The Eastern Orthodox Church", Lambeth Conference 1930.
03. Resolution 66 "The Unity of the Church-The Eastern Orthodox Churches", Lambeth Conference 1948.
04. Resolution 5 "Anglican-Oriental Orthodox Relations", Lambeth Conference 1988.
05. Resolution IV.19 "The Oriental Orthodox Churches", Lambeth Conference 1998.
06. Resolution IV.14 "Assyrian Church of the East", Lambeth Conference 1998.
07. Bkz. Resolution 15, Lambeth Conference

08. Çatalbaş, "Anglikan Kilisesi", s. 218.
09. Resolution 32 "The Unity of the Church-The Malines Conversations", Lambeth Conference 1930.
10. Resolution 52 "Relations with Other Churches-The Roman Catholic Church", Lambeth Conference 1968.
11. Resolution 53 "Relations with Other Churches-The Roman Catholic Church", Lambeth Conference 1968.
12. Resolution 54 "Relations with Other Churches-The Roman Catholic Church", Lambeth Conference 1968.
13. Resolution 33 "The Anglican-Roman Catholic International Commission", Lambeth Conference 1978.

miştir.

Konferansta evharistiya sakramenti konusunda Anglikan anlayışının vurgulanması da istenmiştir. İki kilise arasında dostluk ve güven bağlarının geliştirilmesi için kilise otoritesi ve papazlık konularının daha açık bir şekilde aydınlatılması gerektiği ifade edilmiştir. İbadet esnasında ortak dil kullanımı özellikle Uzakdoğu ve Afrika'da zorluklara sebep olmuş ve Katolik Kilise ile diyalogun zorluklarından bahsedilmiştir.⁰¹

1998'de ARCIC çalışmalarının birlik için önemli olduğu vurgulanmış, komisyonun çalışmalarından memnuniyet duyulduğu söylenmiş ve iki kilise arasında bölgesel diyalogun artırılması istenmiştir.⁰²

2.2. Diğer Dinlerle Diyalog

42

Anglikan Kilisesi'nin diğer din mensupları ile ilişkileri ilk defa 1897 Lambeth Konferansı'nda ele almıştır. Ancak bu ilişkiler diyalog üzerine değil misyonerlik faaliyetlerine hazırlık, dinlerin özgürlüğü prensibine vurgu ve kutsal yerlere giriş konularında olmuştur.⁰³ Bundan sonra uzun süre diğer dinlerle diyalog konusu gündeme gelmemiştir.

1988'deki Konferansta ACC'den ökümenizme katkı sağlayacak ve WCC'nin diyalog komitesiyle yakın işbirliği içerisinde çalışacak bir dinlerarası diyalog komitesi kurması isten-

miştir. Komite diyalogun daha detaylı uygulanmasını sağlamak için temsilciler atayabilecek ve mümkün olan yerlerde üçlü diyaloglar kuracaktır. Ayrıca komite, Yahudilik ve İslam'ın daha çok anlaşılmasına katkı sağlayacak Hıristiyan kuruluşlarını da destekleyecektir. Komitenin Anglikan Komünyonu üyelerine ortak bir yaklaşım imkânı sunması hedeflenmiştir. Ayrıca bu konferansta "Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık: Diyalogun Yolları" adlı bir belge hazırlanmıştır.⁰⁴ Bu belgenin Komünyon'a bağlı kiliselere diyalog faaliyetlerinde rehber olması hedeflenmiştir.⁰⁵ Belgede karşılıklı anlama, onay ve paylaşım temelinde diyaloga geçilmesi tavsiye edilmiştir.⁰⁶ 1998'de ise ACC'den Müslüman-Hıristiyan ya da diğer dinler arasındaki diyalogu incelemek için bir komisyon kurması istenmiştir. Komisyonun amacı Anglikan personelleri eğitmek, geliştirmek, Müslümanlar ve diğer dinler arasındaki diyalogu kiliselere tavsiye etmek, işkence gören Hıristiyanlara tam bir destek vermek ve rahatlatmak olacaktır.⁰⁷

Yine bu konferansta Anglikan Kiliselerinin hem bölgesel hem de uluslar arası, çok taraflı ve ikili diyaloga katılımını sağlamak için başka bir komisyon kurması kararlaştırılmıştır. Bu komis-

01. Resolution 8 "Anglican-Roman Catholic International Commission (ARCIC)", Lambeth Conference 1988.

02. Resolution IV.23 "The Roman Catholic Church", Lambeth Conference 1998.

03. Michael Nazir-Ali, *Elçilik, Misafirlik ve Diyalog*, Çeviren: Resul Çatalbaş (Samsun: Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2013); Resolution 17, Lambeth Conference 1897.

04. Resolution 21 "Inter-faith Dialogue: Jewish/Christian/Muslim", Lambeth Conference 1988.

05. Michael Nazir-Ali, *Elçilik, Misafirlik ve Diyalog*, Çeviren: Resul Çatalbaş (Samsun: Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2013).

06. Resolution 21 "Inter-faith Dialogue: Jewish/Christian/Muslim", Lambeth Conference 1988.

07. Resolution III.12 "The Monitoring of Inter-Faith Relations", Lambeth Conference 1998.

yon, Lambeth kararları çerçevesinde diyalog faaliyetlerini gözlemlemekle ve yapılan görüşmelerde teolojik uyumluluğu sağlamakla görevli olacaktır. Ayrıca yaşanılacak olumsuzluklara dikkat edecek, çözüm yolları araştırarak, terminolojiye dikkat edecek, Lambeth kararlarının Anglikan kiliselerinde nasıl uygulanacağına karar verecek ve kiliseler arasında bilgi-belge paylaşımını sağlayacaktır.⁰¹

Kilisenin diyalog sürecinde bilgi, kaynak ve haber paylaşmak için kurduğu oluşum ise (Network for Inter-Faith Concens (NIFCON))'dur. Diğer tüm Anglikan ağırları tarafından dinler arası görevi tanınacak olan bu oluşum, Müslüman-Hıristiyan ilişkilerini gözlemleyecek ve bunu düzenli olarak Anglikan kurullarına (Danışma Konseyi (ACC) ile PM) rapor edecektir. Ayrıca NIFCON, Finansal ve personel olarak diyalog sürecini izleyecek⁰² ve diyalog uygulamalarının en iyi örneklerinin paylaşımını sağlayacaktır.⁰³

Anglikan Kilisesi, diğer dinler ile diyalog için komisyonlarını kurduktan sonra sürece geçmiştir. Hâlihazırda bütün inançların yan yana olduğu bir dünyada yaşamaktayız ve günlük hayatta da komşu olarak sık sık karşılaşım diyalog kurmaktayız. Bu diyalog insan sevgisinden kaynaklanmaktadır. Diğer dinlere mensup kişiler de Tanrı'nın bir görüntüsüdür. O zaman 35 bin Ang-

likan diyakozu tüm inanışlara bu gözle bakmalıdır. Madem Tanrı herkesi sevmektedir, o zaman bir Anglikan din adamı, diğer inanışlardan kişilerle ilişkilerini insanlığı onurlandırmak, onlara hizmet etmek ve onlara İsa-Mesih'i tanıtmak maksatlı yapmalıdır.⁰⁴

Anglikan Kilisesi, farklı dinler arasındaki ilişkilerin işbirliğinden çatışmaya doğru gitmesinden dolayı beraber yaşamının imkânsız hale geldiği yerlerde dahi Hıristiyanların, insan sevgisi için çalışması gerektiğini söylemektedir. Anglikanlar, insani konularda işbirliği yapmalı, tüm insanlar için adalet, barış ve huzur getirecek çalışmalar ortaya koymalıdır. Dinler arasındaki farklılıklar ile benzerliklerin samimiyetle keşfedilmesi ve çatışma içerisinde olanların birbirini anlamak için çalışmaları da bu sürece katkı sağlayacaktır. Hıristiyanlar, tüm dini inanış mensuplarını dinleyecek ve kendi inancını yani Tanrı'nın sevgisini ifade edebilecektir.⁰⁵ Ayrıca insanlığın karşılaştığı savaş, hastalık ve afet gibi problemlere çözüm aramak da diyaloga katkı sağlayacaktır.⁰⁶

Anglikan Kilisesi Yahudilerle ilişkilerine özel önem vermektedir. 1978'deki konferansta Yahudilerle diyalog için fırsatlar aranması gerektiği belirtilmiştir.⁰⁷ 2008 Lambeth Konferansı'na katılan Rabbi Sir Jonathan Sacks, Anglikan Komünyonu'nu Yahudiliğe diğer dinlerden daha yakın olarak niteledikten

01. Resolution IV.3 "An Inter-Anglican Standing Commission on Ecumenical Relations", Lambeth Conference 1998.
02. Resolution V.36 "On Relations with People of Other Faiths", Lambeth Conference 1998.
03. Resolution F "Relations with other World Religions", Lambeth Conference 2008.

04. Resolution F "Relations with other World Religions", Lambeth Conference 2008.
05. Resolution V.36 "On Relations with People of Other Faiths", Lambeth Conference 1998.
06. Resolution F "Relations with other World Religions", Lambeth Conference 2008.
07. Resolution 37 "Other Faiths: Gospel and Dialogue", Lambeth Conference 1978.

sonra: “Eğer Yahudiler ve Hıristiyanlar aynı kader üzerinde anlaşabilirse, Tanrı’ya yaraşmış olurlar” demiştir. Bu sözler konferansa katılanlar tarafından olumlu karşılanmıştır.⁰¹

1978’deki konferansta Yahudiliğin yanı sıra İslamiyet, Konfüçyanizm, Taoizm, Budizm ve Hinduizm’in yaygın olduğu yerlerde halkla beraber olmak, sosyal sorumluluk ve evanjelizm için çalışmalar yapılması istenmiş ve komünyon üyelerine bu tür faaliyetleri desteklemeleri tavsiye edilmiştir.⁰² 1998’de Müslüman nüfusunun çoğunluk teşkil ettiği ülkelerde büyük değişiklikler yaşandığı belirtilmiştir. İslam kültürünün adalet ve dini özgürlük bakımından tarihi katkısı bulunduğu vurgulandıktan sonra bazı ülkelerdeki Müslüman olmayan toplumlara karşı ayrımcılık yasası çıkartma girişimleri olduğu söylenmiş, bu ülkelerde, dînî özgürlüklerin sağlanması için tedbir alınmasının istenmesi kararlaştırılmıştır. Müslümanların azınlık olduğu yerlerde ise sivil ve dini özgürlüklerin desteklenmesi, burada yaşayan Hıristiyan ve diğer din mensuplarının İslam hakkındaki ön yargılarının ortadan kaldırılması için mücadele edilmesi tavsiye edilmiştir.⁰³ Aynı yıl laik devlet anlayışının Müslüman halka göre dine karşı düşman, Hıristiyan halka göre ise kilise ile devletin birbirinden ayrılması ve dini özgürlüklerin garantisi olarak görüldüğü söylenmiştir.

Hristiyan-Müslüman ilişkilerinde-

01. Bkz. Resolution F “Relations with other World Religions”, Lambeth Conference 2008.
02. Resolution 37 “Other Faiths: Gospel and Dialogue”, Lambeth Conference 1978.
03. Resolution II.4 “Christianity In Islamic Societies”, Lambeth Conference 1998.

ki deneyimler, politika ve dînî konularda da uygun ilişkiler kurulmasını gerektirdiği görülmüştür. Anglikan Kilisesi, millî devlet duygusuna destek vermekte, bütün dinlerin kendi başlarına geliyeceği bir özgürlük istemektedir.⁰⁴ 2008’deki konferansta Peru Kilisesi’nden bir kişinin Filistin’deki akrabalarını görmek istediği ancak buna izin verilmediği, bundan haberdar olan Anglikan yetkilisinin İsrail büyükelçisi ve Başbakan Ariel Sharon ile görüştüğü, sonuçta bu kişiye 3 aylık vize alındığı anlatılmıştır. Bu olay Roma Katolik kültürünün baskın olduğu bir toplumda Müslüman halklarla Anglikan komitesinin (Inter-Confessional Committee) dostluğunu pekiştiren bir olay olarak zikredilmiştir.⁰⁵

Anglikan Kilisesi, Hristiyan, Yahudi ve Müslümanlar için önem arz eden Filistin hakkında ise buranın geleceği konusunda endişe duyulduğunu 1948’deki konferansta belirtmiştir. Burada Müslümanlar ile Yahudiler arasında barışın sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.⁰⁶ 1988’de Gazze ve Filistin’in batı bölgesinde çekilen sıkıntılardan kilisenin üzüntü duyduğu ve ezilmişin yanında olduğu söylenmiş, burada kilisenin peygamberî bir rol üstlendiğine dikkati çekilmiştir. Kilise, Müslüman, Yahudi ve Hristiyanlar için adalet, barış ve uzlaşma sağlanması için görevlidir. Bu konuda dua etmektedir.⁰⁷ 1998’de Ang-

04. Resolution V.34 “Christian-Muslim relations”, Lambeth Conference 1998.

05. Resolution F “Relations with other World Religions”, Lambeth Conference 2008.

06. Resolution 16, “The Church and the Modern World-Palestine”, Lambeth Conference 1948.

07. Resolution 24 “Palestine/Israel”, Lambeth Conference 1988.

likan Kilisesi, kutsal toprakların (holy land) üç dinin mensuplarına açık olması gerektiğini savunmuştur. İsrail ve Filistinliler burayı ortak kullanmalı, kalıcı barış sağlanması için Kudüs, İsrail ve Filistin'in ortak başkenti olmalıdır. İsrail hükümeti, Kudüs'te Hıristiyanların ve Müslümanların haklarını tanımalı, kendi kurumlarını ve evlerini kurabilmeleri için izin vermelidir. Bu topraklarda herkesin kardeş olduğu anlaşılıp, büyük diyaloga katkı sağlanmalıdır.⁰¹

2.3.Yeni Dini Hareketlerle Diyalog

Anglikan Kilisesi 1998'deki konferansta yeni kiliseler ve bağımsız kilise grupları ile ilişkilerin geliştirilmesini istemiştir.⁰² 2008'de ise geleneksel dinleri anlamının ve onlarla ilişki kurmanın bir sorumluluk olduğu, bununla beraber Yeni Dini Hareketlere de hitap edilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır.⁰³

Sonuç

Lambeth konferansları, Anglikan Komünyonu arasında iletişimi sağlamanın yanı sıra kiliselerin birlikteliğine katkı sağlayan en önemli kurullardan birisi olmuştur. Konferans yıllar içerisinde Canterbury başpiskoposunun topluluğun lideri olduğu düşüncesini de pekiştirmiştir. Konferansta kiliseyi ilgilendiren her konu görüşülmekte ve kararlar alınmaktadır. Bu yönüyle konferans Anglikan Kiliseleri'nin ortak aklı olmaktadır.

Konferans kararları genel olarak

01. Resolution V.20 "On the Holy Land", Lambeth Conference 1998.
02. Resolution IV.25 "New Churches and Independent Church Groups", Lambeth Conference 1998.
03. Resolution F "Relations with other World Religions", Lambeth Conference 2008.

değerlendirildiğinde çok eşli kişilerin kiliseye kabulü, kadınların kilisede görev alması ve eşcinsellik konularının Anglikan Kilisesi'ni meşgul eden en önemli sorunlar olduğu görülmektedir. İlk iki konuya muhalif görüşte olan kiliseler ağırlıktayken sonrasında yumuşama gösterilmiş ve nihayetinde kilise bunları kabul etmiştir. 2008 Lambeth Konferansı'nda eşcinsellerin kiliseye kabulü konusunda yumuşama gösterilmiş ancak bu kişilerin din adamı olarak atanmalarına karşı çıkmıştır. Günümüzde halen çözüme kavuşturulamayan bu konu, gelecekte Anglikan Komünyonu'nun bölünmesine sebep olabilecek en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anglikan Kilisesi diğer Hıristiyanlarla diyalogu ökümenik ilişkiler çerçevesinde ele almaktadır. Kilise, I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında Hıristiyan birliği düşüncesini daha etkili olarak vurgulamıştır. Bu birlik bazı kiliselerle sağlanmıştır. Kilise, diğer dinler ile diyalogu Hıristiyan inancının ve misyonun bir gereği olarak görmektedir. Bu tür faaliyetler aracılığıyla dünya barışına katkı sağlamak ve diğer dinlerin çoğunlukta olduğu ülkelerde yaşayan Hıristiyanların haklarını daha etkili savunabileceklerini öngörmektedirler.

Abstract

(Lambeth Conferences: discussion points and dialogue)

Lambeth Conference of the Anglican church is a board that holds important. Conference chaired by the Archbishop of Canterbury and the Anglican church representatives from around the world are participating. The major issues facing the

church are discussed at the conference. Religious, political and economic issue in many of the church's attitude is shaped here. Conference on dialogue with other churches and religions in the large space is divided into topics. The dialogue taking important decisions related to members of the Anglican church was recommended.

Key Words: Anglican Church, Church of England, Lambeth Conference, Dialogue, PECUSA.

Kaynakça

- Anglican/Roman Catholic Dialogue: The Work of the Preparatory Commission*, (Ed. Alan C. Clark-Colin Davey), London: Oxford University Press, 1974.
- Briggs, John, "Bugün ve Gelecek", Hristiyanlık Tarihi, çev. Sibel Sel-Levent Kınran, İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2004.
- Buchanan, Colin. *The A to Z of Anglicanism*. Maryland: The Scarecrow Press, 2009.
- Carey, George. *Know the Truth: A Memoir*. London: HarperCollins Publishers, 2004.
- Chapman, Mark. *Anglicanism A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2006.
- Çatalbaş, Resul. "Anglikan Kilisesi ve Günümüz İngiltere'sinde Yeri." Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi SBE, 2011.
- Head, F. W., "Church of England", The Encyclopedia of Religion and Ethics, Ed. James Hastings-John A. Selbie, Part 6, Montana: Kessinger Publishing, 2003.
- Holeton, David R. "Initiation", The Study of Anglicanism (Revised), Ed. Stephen Sykes-John Booty-Jonathan Knight, (London: Fortress Press, 1998).
- Kaye, Bruce. *An Introduction to World Anglicanism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Nazir-Ali, Michael, *Elçilik, Misafirlik ve Diyalog*. İngilizce'den Çeviren: Resul Çatalbaş. Samsun: Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2013.
- Neill, Stephen. *Anglicanism*. London: Penguin Books, 1958.
- Pickering, W. S. F. "Sociology of Anglicanism", The Study of Anglicanism (Revised), Ed. Stephen Sykes-John Booty-Jonathan Knight, London: Fortress Press, 1998.
- Podmore, Colin. *Aspects of Anglican Identity*. London: ChurchHouse Publishing, 2005.
- Shepherd, Massey H.-Dale B. Martin, "Anglicanism", Encyclopedia of Religion, Vol:1, Second Edition, Ed. Lindsay Jones, New York: Thomson Gale, 2005.
- The Study of Anglicanism (Revised), Ed. Stephen Sykes-John Booty-Jonathan Knight, London: Fortress Press, 1998.
- Resolutions Archive from 1867, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1867.pdf>
- Resolutions Archive from 1878, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1878.pdf>
- Resolutions Archive from 1888, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1888.pdf>
- Resolutions Archive from 1897, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1897.pdf>
- Resolutions Archive from 1908, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1908.pdf>
- Resolutions Archive from 1920, Anglican

- Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1920.pdf>
- Resolutions Archive from 1930, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1930.pdf>
- Resolutions Archive from 1948, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1948.pdf>
- Resolutions Archive from 1958, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1958.pdf>
- Resolutions Archive from 1968, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1968.pdf>
- Resolutions Archive from 1978, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1978.pdf>
- Resolutions Archive from 1988, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1988.pdf>
- Resolutions Archive from 1998, Anglican Communion Office, 2005 <http://www.lambethconference.org/resolutions/downloads/1998.pdf>
- http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/03/050317_anglicans.shtml (04.01.2013).
- <http://www.lambethconference.org/resolutions/2008/> (04.01.2013).